

sugeriranje unutrašnjeg neprijatelja služi kao kontrastna pozadina definisanja političkog kolektiva i vlastitih pogleda. Prioritet klasnog je dugo zbližavao nacije, sve dok normalizacija liberalizma nije restaurisala nacionalnu solidarnost.

Napuštanje prioritetnog klasnog identiteta krajem 20. veka unelo je u misao o društvu niz novih pojmova i termina. Oni ne svedoče samo o pomeranju težišta u kritici ideologije, nego i ignorisanju kritike ideologije kao osnovne kategorije sociologije saznanja koja je bila u središtu minule epohalne svesti. Neutralizacija klasičnog ideološkog kritičkog pristupa vidljiva je u tome što se sve manje govori o ideologiji, a sve više o strategijama sećanja različitih aktera, kulturi sećanja, evoluciji političkih mitova, stereotipa i sl. Nešto je određeniji pojam "istorijska politika" (Geschichtspolitik) koji koristi E. Volfrum (Wolftrum). To je proces formiranja kolektivnog sećanja, tj. socijalna konstrukcija slika prošlosti i politička konkurencija njihovih različitih verzija. Umesto kritike ideologije, koja istražuje nametanje lažne svesti, cilj "istorijske politike" je uočavanje političkih procesa formiranja mišljenja i uzajamno prožimanje planske istorijske politike i njihovog prihvatanja od grupa i slojeva. U historiografiju sve više prodiru pojmovi "sećanje" i "istorijska kultura". Sećanje je potisnulo tradicionalne kategorije kao moć, interes i ideologija. Pri tome se retko povlači razlika između istorije i sećanja. Sve dok je istorija uvek bila monopol moćnih, sećanje je bilo privilegija popularnih oblika protesta siromašnih i potlačenih. Sećanje je bilo istorija onih koji nisu imali pravo na istoriju. Čak i kada istina nije bila na strani sećanja, ono je stvaralo lojalnost. Sećanje je oblik pravde (P. Nora). Sukob ideologizovanih historiografija danas se relativizuje tvrdnjama da je na tržištu "nova ekonomija" kulture sećanja. Mehanizmi i uslovi u kojima staro preživljava kao i oblici u kojima nove generacije stvaraju viziju prošlosti čine "novu ekonomiju" Clios (Wolftrum). Normalizacija kapitalizma podstakla je slabljenje klasnih odrednica i jačanje kulturnih.

Sa urušavanjem ključnih integrativnih vrednosti socijalizma u Evropi došlo je do eksplozivnog širenja potisnutih vrednosti što se ogleda u nagloj izmeni identiteta. A što je kriza bila akutnija (građanski rat, osiromašenje), to je dramatičniji bio sukob između starih i novih identiteta. Nisu bili sukobljeni samo interesi različitih grupa nego i obrasci njihovog ostvarenja unutar istih grupa. Reč je o konfliktnom zaokretu od glorifikacije starih vrednosti (identiteta, ličnosti i ustanova koje su ga simbolizovale) ka demonizaciji istih. Snažne amplitude primale su karakter neobuzdane konverzije. Socijalizam je davao preimućstvo svetovnim, klasnim i internacionalističkim vrednostima. Nakon njegovog sloma došlo je, naročito u višenacionalnim državama, do sukoba između starih, najčešće latentnih, i novih identiteta. Proces je stvarao konfuziju, dezorijentaciju, emotivne krize i strah. Prevladavan je isključivim davanjem prioriteta restaurativnom nacionalnom identitetu. Pravac promena određivala je vlast uz podršku inteligencije, kod koje takođe nisu izostali unutrašnji sukobi ove vrste. Pri tome, važno je istaći da je politika identiteta povezana sa konkurentskom martirologijom. Osećajnost poistovećivanja sa kolektivnim entitetom izrazitija je što se ovaj više shvati kao žrtva. A moja nacija je nadmoćnija nad drugom, između ostalog i stoga što je više i duže patila od drugih. Psiholozi smatraju da su mnogi etnonacionalni kolektivi, naročito na Balkanu, neuspešno obradili ranije traume, odnosno bili nesposobni da ožale gubitke koji su izazvali traumu, tj. da se sa njima sažive i na njih prilagode (Kecmanović 2001). Dugotrajna zaokupljenost zajednice osećanjem žrtve i poniženja jeste neprimerena obrada traume, koja utiče na formiranje postojanih iskrivljenih obrazaca ponašanja i mišljenja i u viđenju prošlosti. Ova zaokupljenost je, međutim, vrlo unosna, jer u političkom